

e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Local Tourism as a Driver of the Economy of Small Territories: Post-pandemic Trends and Infrastructure Challenges

Ihor Hryhorchak ^{1*} ● Liliia Hryzovska ² ● Olena Shevchenko ³

¹ Kyiv International University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Hotel and Restaurant Business, PhD in Public Administration, Associate Professor.

² Khmelnytskyi National University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Tourism and Hotel & Restaurant Business, PhD in Economics, Associate Professor.

³ National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (Ukraine). PhD Student.

* **Corresponding Author**, e-mail: hryhorchakihor@ukr.net

ARTICLE INFO

Research Article

DOI:

[10.70651/3083-6018/2026.3.12](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2026.3.12)

Received:

9 February 2026

Accepted:

12 March 2026

Published online:

16 March 2026

Copyright © 2026 by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

In the research the general scientific methods of analysis and synthesis, comparative, systemic, economic and statistical analysis are applied, that allowed to consider the tourist industry on the basis of as local tourism multi-level system in the socio-economic system of region and in terms of regional development. The article among other typical post-pandemic trends in the tourism industry, such as growing importance of domestic tourism, digitalization of tourism services and changes of tourists' behavior, focuses on the concept of slow tourism. The critical infrastructural problems are pointed out, among which the most important ones are the accessibility by transport, underdeveloped service and digital infrastructure, scares investment resources and weak institutional support, that limit the potential of the tourism sector at the local level. Scientifically based directions for enhancing local tourism efficiency are provided in terms of the complex set of measures related to the infrastructure modernization, digital tools implementation, tourism product diversification, management systems optimization, and human capital development. Domestic tourism can be shown to have a multiplier effect through its stimulation of related industries, jobs, and local government income, demonstrating the indirect effects. Improvement in the mechanisms for development of local tourism should be based on the principles of sustainability, competitiveness and integration into the space of global tourism, providing for the stable economic growth of small territories within the context of crisis and post-crisis transformations.

KEYWORDS

local tourism, small territories, economic growth, tourism infrastructure, post-pandemic transformations.

e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Місцевий туризм як драйвер економіки малих територій: постпандемічні тренди та інфраструктурні виклики

Ігор М. Григорчак ^{1*} ● Лілія О. Гризовська ² ● Олена О. Шевченко ³

¹ Київський міжнародний університет (Україна). Доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу, канд. держ. упр., доцент.

² Хмельницький національний університет (Україна). Доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, канд. екон. наук, доцент.

³ Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (Україна). Аспірант (здобувач освіти 3-го рівня).

* Автор-кореспондент, e-mail: hryhorchakigor@ukr.net

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3083-6018/2026.3.12](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2026.3.12)

Отримана:

09.02.2026 р.

Прийнята:

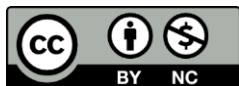
12.03.2026 р.

Опублікована:

16.03.2026 р.

Авторське право

© 2026 авторів

Цей твір

ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

Регіональний туризм як фактор економічного зростання малих територій у системі трансформації туристичного ринку: постпандемічний вимір. У науковій роботі застосовано методи загальнонаукового характеру: аналіз і синтез, порівняльний, системний, економічний і статистичний аналіз, які дали змогу дослідити місцевий туризм як систему на багатьох рівнях соціально-економічної системи, що розглядається в контексті регіонального розвитку. У статті висвітлюються типові постпандемічні тренди розвитку туристичної сфери серед яких підвищення ролі внутрішнього туризму, цифровізація туристичних послуг, зміна поведінки туристів. Сформульовані основні виклики в області інфраструктури, з яких найбільш проблематичними є транспортна доступність, незадовільний рівень розвитку сервісної та цифрової інфраструктури, обмеженість інвестиційних ресурсів і слабкість інституційного супроводу, які стримують ефективність функціонування туристичного сектора в локальному масштабі. Науково обґрунтовані перспективи підвищення ефективності місцевого туризму представляють собою інтегрований комплекс заходів, що включають вдосконалення інфраструктури, впровадження диджитал-інструментів, диверсифікацію туристичного продукту, оптимізацію системи керування та розвиток людського капіталу. Встановлено, що внутрішній туризм може генерувати мультиплікативний ефект через стимулювання діяльності пов'язаних галузей, створення робочих місць, наповнення місцевих бюджетів. Удосконалення механізмів розвитку місцевого туризму має відбуватися на основі принципів сталого розвитку, конкурентоздатності та інтеграції в глобальний туристичний простір, постійного економічного зростання малих територій у контексті кризових та посткризових трансформацій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

місцевий туризм, малі території, економічне зростання, туристична інфраструктура, постпандемічні трансформації.

1. Introduction

Актуальність дослідження зумовлена значними трансформаціями в туристичній галузі, спричиненими глобальною пандемією COVID-19, яка виступила каталізатором структурних змін у просторових моделях туристичних потоків, поведінці споживачів та механізмах функціонування місцевої економіки. Туристичний сектор зазнав руйнувань, але водночас він сформував нові траєкторії розвитку, сприяючи переходу від міжнародного до внутрішнього та місцевого туризму та відновлюючи економічну діяльність у малих територіальних громадах. У рамках цього сценарію внутрішній туризм почав слугувати одним з основних двигунів економічної реконструкції на макро- та мікрорівнях, пропонуючи робочі місця, підтримуючи малий бізнес та сприяючи розвитку інфраструктури.

Період після пандемії визначається зміщенням попиту у бік безпечніших, більш екологічних, індивідуалізованих форм подорожей, що сприятиме підйому локальних туристичних дестинацій. Дослідники вказують, що туристична пропозиція формується на локальному рівні і в цьому значна роль відводиться місцевим громадам, адже вони є тими суб'єктами, які забезпечують інтеграцію ресурсів, культурної спадщини та інфраструктурного забезпечення в туристичній діяльності. Разом з тим диджиталізація туристичних послуг, розвиток економіки спільного користування і персоналізація туристичного продукту сприяють становленню нової моделі функціонування галузі, яка робить конкурентними навіть найменші території.

Попри позитивні тенденції, розвиток внутрішнього туризму супроводжується рядом інфраструктурних і інституційних проблем рушієм серед яких є низька транспортна доступність, дефіцит інвестицій в туристичну інфраструктуру, диспропорції у розвитку сервісної бази, необхідність підвищення якості цифрових сервісів та механізмів управління. Змінність туристичних потоків і їх залежність від факторів криз, у тому числі карантинних обмежень, вимагає адаптивних моделей розвитку туризму на локальному рівні. Тому дослідження місцевого туризму як рушійної сили економіки малих за розміром територій у постпандемічний період є особливо актуальним, оскільки дозволяє провести системний аналіз новітніх моделей розвитку галузі та виявити ключові інфраструктурні бар'єри, а також обґрунтувати напрямки підвищення ефективності використання туристичного потенціалу територій. Це сприятиме появі більш стійких моделей розвитку регіону на основі внутрішніх ресурсів та місцевих конкурентних переваг.

2. Literature Review

Аналіз наведеної літератури дає змогу сформувати цілісне уявлення про сучасні наукові підходи в дослідженні розвитку локального туризму, вивчення його інфраструктурного забезпечення, а також ролі в забезпеченні економічного зростання територій у контексті постпандемічної трансформації. Сукупність відібраних робіт включає дослідження як на регіональному, так і на глобальному рівнях, що дозволяє комплексно науково проаналізувати та інтегрувати різні підходи розв'язання досліджуваної проблеми.

Необхідно виділити джерела дослідження, що стосуються аналізу туристичної інфраструктури та її впливу на розвиток місцевих громад. Зокрема, робота Сторонянської та ін. [1] фундаментальна для трактування взаємозв'язку між рівнем розвитку інфраструктури туризму та активністю в економіці територій. У дослідженні доводиться, що саме інфраструктурна складова визначає потенціал територій для залучення туристичних потоків та отримання від них фінансових вигод. Водночас їхня увага зосереджена майже виключно на оцінці поточного стану, що, як наслідок, обмежує їх бачення майбутніх трансформацій. З іншого боку, Гопкало та ін. [2] розвивають дану перспективу, пропонуючи форсайт-аналіз розвитку сільського туризму в Україні в післявоєнному вимірі із фокусуванням на стратегічних векторах розвитку і потенційних сценаріях. Проте в цій роботі не детально розглянуто як механізми реалізації запропонованих рішень на практиці, так і проблеми їх впровадження у життя, що є спірним питанням.

Ще один блок джерел стосується досліджень впливу COVID-19 на індустрію туризму та появи нових моделей поведінки мандрівників. Soliku et al. [3] досліджують наслідки пандемії для

екотуризму, підкреслюючи важливість посилення стійкості туристичних систем до порушень, спричинених кризою. І хоча це дослідження є успіхом для розуміння сприятливості до адаптації, проте рівень його регіональної специфіки неможливий прямо в застосуванні отриманих результатів європейського або українського контексту. Curtale et al. [4] і Zhang et al. [5] аналізують зміну туристичного попиту в Європі як зменшення кількості ночівель та як зміну вибору туристичного напрямку. Їхні ключові висновки підтверджують зростаючу важливість внутрішнього туризму та місцевих маршрутів як ключових факторів розвитку малих регіонів. Водночас ці дослідження переважно макrorівневі та не враховують специфіку місцевого рівня.

До ще однієї групи належать роботи з дослідження поведінкових аспектів туристичного попиту. Зокрема, Chansuk et al. [6] застосовують факторний аналіз для визначення змін у поведінці туристів у постпандемічного періоду, підкреслюючи збільшення ваги безпеки, якості обслуговування та персоналізації туристичного продукту. Отже, ці висновки корисні для розроблення ефективних стратегій розвитку місцевого туризму, але мають бути адаптованими до конкретних територіальних умов. Окрему групу становитимуть дослідження сталого розвитку та конкурентоспроможності туристичних дестинацій. У [7] розглядають розвиток сільського туризму в контексті сталого розвитку та окреслюють балансування економічних, соціальних та екологічних потреб. У [8] представляють методологічний підхід до капіталізації туристичних ресурсів, що сприяє підвищенню ступеня їх використання. Водночас ці дослідження більше зосереджені на концептуальних аспектах і менше на практичних механізмах впровадження.

Ще одним важливим доповненням є дослідження Duro et al. [9], яке розглядає схильність туристичного сектору до кризових явищ та підкреслює необхідність зміцнення його стійкості. Chin et al. [10] у своєму дослідженні зосереджуються на питаннях конкурентоспроможності сільських туристичних напрямків та пропонують приклади застосування з погляду рекомендацій щодо найкращих практик розвитку галузі, хоча й із зауваженням, що застосування залежить від конкретного соціально-економічного контексту.

Таким чином, аналіз джерел дає підстави стверджувати, що сучасні наукові розробки у сфері розвитку локального туризму висвітлюють цілу низку проблем інфраструктурного, поведінкового, менеджерського і екологічного характерів. Проте більшість праць або концептуальні, або зосереджені на окремих аспектах проблеми, що потребує вивчення в цілому ефективності місцевого туризму. Саме на базі синтезу традиційних наукових підходів і практичних інструментів керування формується цілісна модель розвитку локального туризму як двигуна економічного зростання малих територій.

3. Problem Statement

Метою дослідження є глибше обґрунтування ролі місцевого туризму як рушійної сили економічного розвитку малих територій у постпандемічний період, враховуючи трансформацію туристичного попиту, новітні тенденції туристичного бізнесу та існуючі інфраструктурні обмеження, а також визначення шляхів підвищення ефективності використання туристичного потенціалу територіальних громад.

4. Methods and Materials

У процесі дослідження було використано комплекс загальнонаукових та прикладних методів, які забезпечили системний аналіз місцевого туризму як інструменту економічного зростання малих територій. Інформаційну базу складали наукові праці, аналітичні звіти та статистичні дані, що дозволило оцінити сучасні тенденції розвитку туристичного ринку та визначити ключові фактори його трансформації.

Застосування даного методу аналізу дозволило виявити основні проблеми і бар'єри розвитку локального туризму, зокрема в галузях інфраструктури, управління та цифровізації. Синтез досліджень дозволив сформулювати загальні висновки та цілісне уявлення щодо напрямів підвищення ефективності туристичної діяльності. Порівняльний аналіз надати можливість зіставити різні стратегії розвитку туризму, їх ефективність і найкращі практики, які можуть бути застосовані до малих територій.

Системний підхід дав змогу простежити місцевий туризм як багаторівневу соціально-економічну систему, яка перебуває у взаємодії з іншими сферами економіки. Економічний ефект оцінювався за допомогою елементів кількісного аналізу на базі узагальнення статистичних даних, що дозволило виявити тяги розвитку та оцінити функціонування галузі.

5. Results and Discussion

Постпандемічна трансформація туристичної галузі була одним із найбільш демонстративних прикладів структурної перебудови економічних систем, диференційована сила яких найчіткіше проявилася на рівні невеликих територій, де місцевий туризм поступово став одним із ключових рушійних сил економічного розвитку. Пандемія COVID-19 призвела до різкого скорочення міжнародних туристичних потоків та переорієнтації попиту на внутрішні та місцеві напрямки. Завдяки цьому роль внутрішнього туризму як засобу стабілізації економічної активності, підтримки зайнятості та малого бізнесу посилилась [9, 11].

Зміни в поведінці туристів у постпандемічну епоху призвели до зростання попиту на безпечні, індивідуальні та екологічно чисті варіанти подорожей. Внутрішні туристи все частіше обирають короткі поїздки в межах своєї країни, що створює попит з боку менших регіонів, які раніше ніколи не вважалися ключовими туристичними напрямками. Ця зміна попиту стимулює сільську економіку, оскільки витрати туристів все більше спрямовуються на місцеве проживання, харчування та послуги [5, 6].

Також спостерігаються постпандемічні тенденції інтенсифікації розвитку сільського та екологічного туризму, пов'язані з туристичними амбіціями до віддалених та менш урбанізованих районів. Це дає додаткові перспективи малим громадам, які деформують свої природні та культурні ресурси як основу для розвитку унікального туристичного продукту. Це сприяє диверсифікації економічної діяльності та зменшенню залежності від традиційних секторів [7, 12].

Велику роль у розвитку місцевого туризму відіграє цифровізація, яка вже є складовою частиною сучасної туристичної інфраструктури. Завдяки застосуванню цифрових платформ, соціальних мереж та онлайн-сервісів малі території можуть збільшити свою видимість на туристичному ринку та залучити нові сегменти споживачів. Цифрові інструменти допомагають поліпшити процеси в компаніях, якість сервісу і формувати персоналізовані туристичні пропозиції, що сприяє зміцненню конкурентних позицій територій локальних дестинацій [4].

Водночас період після пандемії характеризується збільшенням значення стійкості та адаптивності туристичних систем. Малі території, які змушені були швидко адаптуватися до нових реалій, демонструють більш високі темпи відновлення економічної активності. Це через гнучкість моделей бізнесу на локальному рівні, тісне співробітництво між гравцями ринку туризму та здатність швидко приймати інновації [13].

Розвиток внутрішнього туризму після пандемії стає системним та базується на поєднанні державної ініціативи, місцевих бізнес-ініціатив та інноваційних інструментів управління. Підсумовуючи міжнародний досвід, можна сказати, що домінує кілька ефективних моделей, ключовими з яких є стимулювання внутрішнього попиту через схеми фінансової підтримки, проактивне впровадження цифрових платформ, розвиток екологічного та сільського туризму, а також використання форматів подій та гастрономії як інструментів підвищення туристичної привабливості регіонів (Таблиця 1). Серед тенденцій найефективнішими виявляються кейси, у яких спостерігається одночасна інтеграція декількох трендів, зокрема пов'язаної з цифровізацією, екологізацією та індивідуалізацією туристичного продукту. Така синергія сприяє не тільки відновленню туристичних потоків у короткостроковому періоді, але й формуванню сталих конкурентних переваг територій в довгостроковій перспективі. Ще один важливий аспект – це орієнтація більшості ефективних практик на найбільше залучення місцевих ресурсів і населення, що покращує рівень економічної самозарадності громад.

Дослідження динаміки показників (Таблиця 2) свідчить про чітко виражене зростання ролі внутрішнього туризму в Україні, його частка зросла з 55 % у 2021 році до 85 % у 2025 році. Ця трансформація зумовлена постпандемічними змінами в поведінці споживачів, а також обмеженнями, пов'язаними з воєнним часом, які фактично сформували нову модель функціонування туристичного ринку, орієнтовану на невеликі території.

Таблиця 1. Прикладна модель реалізації постпандемічних трендів місцевого туризму на основі реальних кейсів

Тренд	Реальний кейс	Країна	Практична реалізація	Економічний результат
Переорієнтація на внутрішній туризм	Програма "Rediscover Singapore"	Сінгапур	Державні ваучери для внутрішніх туристів, підтримка локальних готелів і атракцій	Відновлення внутрішнього попиту, підтримка малого бізнесу
Переорієнтація на внутрішній туризм	Програма "#TravelTomorrow"	Італія	Просування внутрішніх маршрутів, регіональний маркетинг	Зростання внутрішніх поїздок у регіонах
Екологізація	Еко-туризм у національних парках	Словенія	Розвиток зелених маршрутів, сертифікація сталого туризму	Зростання доходів від сталого туризму
Екологізація	Сільський туризм у Сербії	Сербія	Підтримка фермерських садиб, агротуризм	Відновлення сільської економіки
Цифровізація	Платформа "France.fr"	Франція	Єдина цифрова туристична екосистема, онлайн-бронювання	Збільшення онлайн-продажів туристичних послуг
Цифровізація	Visit Ukraine	Україна	Онлайн-платформа для туристів, цифрові сервіси	Залучення нових сегментів туристів
Індивідуалізація	Airbnb Experiences	Глобально	Персоналізовані локальні тури від місцевих жителів	Зростання доходів локальних гідів
Короткі подорожі	"Staycation" тренд	Велика Британія	Відпочинок у межах власної країни	Зростання внутрішнього туризму після COVID-19
Подієвий туризм	Фестиваль вина в Бордо	Франція	Локальні події як туристичний магніт	Зростання короткострокових доходів
Локальний продукт	Тоскана гастротуризм	Італія	Просування локальної кухні та продуктів	Підвищення доданої вартості продукції
Інфраструктурний розвиток	Програма розвитку сільського туризму	Польща	Інвестиції в дороги, садиби, сервіс	Підвищення туристичної привабливості
Співпраця регіонів	Альпійські туристичні кластери	Австрія	Об'єднання громад у туристичні мережі	Ефект масштабу та стабільний потік туристів

Джерело: розроблено авторами на основі [4, 6, 7, 11, 12].

Таблиця 2. Динаміка розвитку місцевого туризму в Україні та його економічного впливу на малі території (2021–2025 рр.)

Рік	Частка внутрішнього туризму, %	Туристичний збір, млн грн	Податкові надходження від туризму, млн грн	Кількість туристів (внутрішніх), млн осіб	Доходи від туризму, млрд \$	Опис розвитку
2021	55	180	630	12,5	7,5	Початок відновлення після COVID-19, поступове зростання внутрішнього туризму
2022	70	140	520	8,0	5,2	Різке падіння через війну, але збереження внутрішніх потоків
2023	78	210	690	10,2	8,4	Адаптація ринку, активізація Карпатського регіону
2024	82	273	750	11,8	9,6	Стабілізація та зростання ролі локального туризму
2025	85	320	799	13,5	10,3	Сталий розвиток, домінування внутрішнього туризму

Джерело: розроблено авторами на основі [11, 14–16].

Попри значний спад у 2022 році через початок повномасштабної війни, у 2023 році спостерігається поступове відновлення туристичних потоків, що супроводжується збільшенням туристичного збору та податкових надходжень. Особливо показовим є зростання доходів від туризму з 5,2 млрд доларів у 2022 році до понад 10 млрд доларів у 2025 році, що демонструє високий ступінь стійкості сектору та його невикористаний економічний потенціал.

Відновлення кількості внутрішніх туристів також є значним, до 13,5 мільйонів осіб у 2025 році, що перевищує рівень до розподілу. Це підтверджує стабільну тенденцію локалізації туристичного попиту та посилення ролі малих територій як основних центрів туристичної активності.

Постпандемічні трансформації в структурі туристичного попиту, а саме: збільшення частки внутрішнього туризму, підвищення вимог до безпеки, рівня цифровізації та якості сервісу, значно посилили проблему адаптації існуючої туристичної інфраструктури до нових умов функціонування галузі. Як констатує Сторонянська та ін. [1], ресурсна забезпеченість інфраструктури туристичних дестинацій на рівні локальних громад в Україні є неоднорідною та часто не відповідає вимогам сучасного ринку, що стримує можливості реалізації туристичного потенціалу територій. Зокрема, низька забезпеченість транспортною інфраструктурою, посередня якість дорожнього покриття та важкодоступність віддалених районів становлять потужні перешкоди для пересування туристів, що підтверджується і результатами інших досліджень [2].

Одночасно із трансформацією ринку туристських послуг підвищуються вимоги до сервісної інфраструктури, зокрема, до засобів розміщення, громадського харчування та супутніх послуг. Після пандемії туристи стали вимогливіше ставитися до якості обслуговування, санітарних норм і рівня комфорту, що вимагає оновлення матеріально-технічної бази туристичних об'єктів. Проте, у багатьох малочисельних територіях такого роду оновлення гальмуються через брак фінансових ресурсів та через низьку інвестиційну привабливість, тому вони залишаються позаду у своєму розвитку відносно більш урбанізованих областей [10].

Вплив на розвиток туризму місцевих територій мають і цифрові виклики, які пов'язані з тим, що в туристичну діяльність повинні бути впроваджені сучасні інформаційно - комунікаційні технології. Як відзначають Curtale et. al [4], цифровізація послуг туризму є одним із засобів підвищення конкурентоспроможності дестинації, проте більшість місцевих громад не мають відповідного рівня цифрової інфраструктури, доступу до високошвидкісного Інтернету, онлайн-сервісів бронювання та цифрового маркетингу. Це обмежать можливості рекрутування туристів і припиняють ефективність популяризації локального туристичного продукту.

Крім цього, істотним інфраструктурним обмеженням є слаборозвинене інституційне середовище, що включає механізми управління туризмом, систему стратегічного планування та координації між різними гравцями ринку туризму. Відсутність чітких стратегій розвитку, слабка співпраця між владою та бізнесом і недостатня участь місцевих громад в процесах управління призводять до низької ефективності використання туристичного потенціалу [13].

Особливу увагу потрібно звернути на екологічні обмеження, які мають істотне значення в умовах збільшення привабливості сталого і екотуризму. Як зазначають Lane та Kastenholz [7], розвиток сільського та природного туризму вимагає того, щоб між економічною вигодою та збереженням природних ресурсів була підтримана рівновага, і це означає необхідність розвиненої інфраструктури, зокрема систем управління відходами, постачання води і надання енергопостачання. У багатьох малих територіях такі структури все ще дуже слабкі, що створює загрози для сталості розвитку туризму.

Отже, результати дослідження (Таблиця 3) свідчать, що інфраструктурні обмеження розвитку внутрішнього туризму носять не тільки якісний, але й чіткий кількісний суттєвий фінансовий характер, достатньо великі втрати від їхнього існування можуть складати 30-50 % потенційних доходів територій. Найбільш суттєвими є транспортна доступність, цифрова інтеграція та рівень сервісної інфраструктури, які безпосередньо впливають на велику кількість туристичного трафіку і середній виторг. Водночас усунення цих обмежень дає змогу досягти мультиплікативного ефекту росту у вигляді збільшення туристичних потоків на 50 %, зростання туристичних витрат і активізації діяльності малого дослідного бізнесу. Це посилює, що інфраструктура є ключовим засобом для реалізації економічного потенціалу місцевого туризму в умовах трансформації туристичного ринку.

Таблиця 3. Аналітична оцінка інфраструктурних обмежень місцевого туризму з кількісними втратами для економіки територій

Інфраструктурний блок	Ключовий індикатор	Фактичний стан (типово для малих територій)	Вплив на туристичний потік	Економічні втрати (оцінка)	Економічний ефект при усуненні
Транспортна доступність	Час доїзду до локації	2-4 год з обласного центру (норма: до 1,5-2 год)	Зниження попиту на 25-40 %	-20-35 % доходів від туризму	+30-50 % туристів
Транспортна якість	Частка доріг у незадовільному стані	40-60 % локальних доріг	Скорочення тривалості поїздки	-15-25 % витрат туриста	+20 % середнього чека
Засоби розміщення	Кількість місць на 1000 туристів	30-50 (норма: 80-120)	Неможливість прийому потоку	-30-45 % потенційного доходу	Подвоєння туристичних доходів
Сервісна інфраструктура	Середній чек туриста (€)	40-70 € (норма: 80-120 €)	Низька локальна витратність	-25-40 % доходів МСБ	+35-60 % обороту
Цифрова присутність	Частка онлайн-бронювань	<30 % (ЄС: 60-75 %)	Втрата цифрового попиту	-40-50 % потенційних клієнтів	+50 % бронювань
Інтернет-покриття	Доступ до 4G/5G	50-70 % території	Негативний досвід туриста	Зниження повторних візитів на 20-30 %	+25 % повторних візитів
Інвестиції	Частка інвестицій у туризм	3-7 % бюджету розвитку	Відсутність модернізації	Стагнація доходів	+20-40 % росту сектору
Управління	Наявність туристичної стратегії	Відсутня або формальна	Низька ефективність ресурсів	Втрата 15-25 % потенціалу	+30 % ефективності
Маркетинг	Впізнаваність території (%)	<20 % серед туристів	Низький попит	Втрата потоку до 50 %	Подвоєння попиту
Екологічна інфраструктура	Наявність систем управління відходами	Часткова або відсутня	Погіршення іміджу	-10-20 % повторних візитів	Стійке зростання туризму

Джерело: розроблено авторами на основі [1, 2, 4, 6, 17].

Спроможність локального туризму як інструменту економічного зростання характеризується потенціалом створення доданої вартості, робочих місць та мультиплікаційних ефектів у споріднених галузях. Як відмічають Сторонянська та ін. [1], туристична інфраструктура сільських територій є визначальним фактором формування економіки, оскільки вона формує рівень доступності і привабливості територій для туристів. При цьому у більшості малих територій спостерігається низький рівень розвитку інфраструктури, що встановлює межі щодо реалізації туристичних можливостей та ставить перешкоду у функціонування галузі.

Одним з пріоритетних напрямів покращення ефективності місцевого туризму є удосконалення інфраструктури, яка має здійснюватися за принципом інтегрованого підходу, що враховує розвиток транспортної, сервісної та цифрової складових. Як демонструють дослідження Гопкало та ін. [2], формування сільського туризму в Україні потребує цілісного оновлення інфраструктури з урахуванням сучасних нормативів якості та безпеки. На практиці це означає, що потрібно інвестувати в дорожню мережу, у заклади для проживання, у харчування і в цифрові сервіси, які дозволяють туристам отримувати дані й бронювати онлайн.

Цифрова трансформація туристичної діяльності, яка підвищує ефективність управління, оптимізує бізнес-процеси і розширює ринки збуту туристичних послуг. Як повідомляють Curtale et al. [4], цифровізація є одним з рушіїв відновлення туристичного сектору після пандемії, оскільки вона пропонує гнучкість і пристосовність до змін у поведінці споживачів. У рамках же локального туризму – це оформлення цифрових платформ, інтеграція у світові системи бронювання, закріплення продукту туристичного через соціальні мережі.

Ще одним важливим напрямком для останнього є диверсифікація продукту, яка передбачає розвиток нових видів туризму, заснованих на потребах сучасних споживачів. Зокрема, набирають значення екологічний, фермерський, кулінарний та подієвий туризм, що

дає невеликим територіям можливість використовувати свої унікальні ресурси для створення конкурентних переваг. Розвиток сільського туризму як прибуткового засобу диверсифікації сільської економіки та як інструменту збереження культурної ідентичності та розвитку місцевих громад також є добре відомим фактом, як наголошують Lane & Kastenholz [7].

Підвищення ефективності розвитку внутрішнього туризму пов'язане і з удосконаленням системи його організації, котра має базуватися на принципах стратегічного планування, партнерства й участі громади (Таблиця 4). Як зазначили Yan et al. [13] успішне управління туристичною діяльністю — це координація між різними акторами ринку, такими як уряд, бізнес, громадянське суспільство. У практичному вимірі це закликає до розвитку туризму, створення туристичних кластерів і розвитку механізмів державно-приватного партнерства.

Не менш важливим є розвиток людського капіталу, який визначає якість туристичних послуг та задоволеність туристів. Підготовка персоналу, розвиток професійної освіти та підприємницької кваліфікації місцевого населення є передумовами підвищення ефективності місцевого туризму. Як показує дослідження Chansuk et al. [6], поведінка туристів після пандемії значною мірою залежить від якості послуг та рівня довіри до туроператорів.

Таблиця 4. Науково обґрунтовані напрями підвищення ефективності місцевого туризму та їх економічний ефект

Напрямок	Інструмент	Практична реалізація
Транспорт	Модернізація доступу до туристичних локацій	Ремонт ключових доріг, покращення під'їздів до природних і культурних об'єктів
	Організація туристичних маршрутів	Запуск регулярних автобусних або залізничних рейсів до туристичних територій
Сервіс	Розвиток засобів розміщення	Створення та сертифікація садиб, міні-готелів, еко-житла
	Розширення гастрономічної інфраструктури	Відкриття локальних ресторанів, фермерських точок харчування
Цифровізація	Створення туристичного онлайн-порталу	Розробка сайту громади з можливістю бронювання та інтерактивною картою
	Інтеграція у глобальні платформи	Розміщення пропозицій на Booking, Airbnb, Google Maps
Маркетинг	Формування бренду території	Розробка унікальної концепції, візуального стилю та позиціонування
	Digital-просування	Використання соціальних мереж, блогерів, відеоконтенту
Продукт	Розвиток екотуризму	Створення природних маршрутів, еко-стежок, зелених зон
	Подієвий туризм	Організація фестивалів, ярмарків, культурних заходів
	Тури вихідного дня	Формування коротких туристичних пакетів (на уїк-енд)
Управління	Розробка туристичної стратегії	Планування розвитку туризму з визначенням пріоритетів
	Створення туристичних кластерів	Об'єднання бізнесу, влади та громади для спільного розвитку
Інвестиції	Залучення фінансування	Використання грантів, державних програм, партнерств
Людський капітал	Підготовка кадрів	Проведення тренінгів для працівників сфери туризму
Екологія	Розвиток екологічної інфраструктури	Впровадження систем сортування відходів, збереження природних ресурсів
	Регулювання туристичного навантаження	Впровадження обмежень на відвідування популярних локацій

Джерело: розроблено авторами.

Інтеграція місцевого туризму в ширші економічні процеси для досягнення ефекту шляхом розвитку суміжних секторів, створення нових робочих місць та збільшення доходів місцевих органів влади, серед іншого, стає все більш важливою. У цьому відношенні місцевий туризм розглядається не лише як сектор економіки, а й як застосовний інструмент територіального розвитку, який може призвести до структурних змін в економічній системі невеликих територій.

Таким чином, реалізація запропонованих напрямків підвищення ефективності місцевого туризму сприятиме розвитку стабільних моделей економічного зростання, заснованих на використанні внутрішніх ресурсів та конкурентних переваг регіонів. У майбутньому ця діяльність допоможе малим територіям не лише відновити свою туристичну галузь, а й забезпечити довгостроковий соціально-економічний розвиток в умовах глобальних трансформацій.

6. Conclusions

Місцевий туризм у сучасних умовах трансформації ринку туристичних послуг набуває системного значення як інструмент економічного зростання малих територій, однак ступінь реалізації його потенціалу безпосередньо залежить від рівня адаптації до нових постпандемічних реалій. Зміни у поведінці туристів, посилення ролі внутрішнього попиту, посилення вимог до безпеки, якості обслуговування та цифрової доступності визначають нову модель функціонування галузі, в рамках якої локальні дестинації отримують додаткові шляхи розвитку, та водночас зростаючі вимоги до їх інфраструктурного та управлінського забезпечення.

Також досліджено, що розвитку місцевого туризму перешкоджає погано розвинена транспортна та сервісна інфраструктура, недостатній рівень цифровізації, обмежені інвестиційні ресурси та слабке інституційне середовище, що призводить до втрати туристичного попиту та потенційних економічних вигод. Аналіз також показує, що усунення навіть деяких із цих бар'єрів значно покращить показники туристичного сектору, що призведе до збільшення туристичних потоків, вищих середніх витрат та стимулювання підприємництва на місцевому рівні.

Комплексні заходи зі сприяння розвитку місцевого туризму, зокрема модернізація інфраструктури, цифрова трансформація, диверсифікація туристичного продукту та імплементація сучасних моделей управління, у тому числі висвітлюються якнайкращі підходи до впровадження. Ця інтеграція призводить до синергетичного ефекту у вигляді зміцнення конкурентоспроможності територій, поліпшення якості туристичного досвіду та результат того, що укріпляються економічно стійкі зв'язки між секторами економіки.

Особливе значення має мультиплікативний ефект місцевого туризму, який полягає в поширенні економічних показників на суміжні галузі, включаючи транспорт, торгівлю, послуги та сільське господарство, що сприяє диверсифікації економіки малих територій та підвищенню їхньої фінансової стабільності. Місцевий туризм у цьому контексті служить не лише джерелом доходу, але й засобом структурної трансформації місцевої економіки, що дозволяє територіальним громадам забезпечити сталий розвиток.

References

1. Storonyanska, I., Patytska, K., Hrynchyshyn, I., & Chemerys, V. (2021). The tourist infrastructure of local communities in Ukraine: Current state and impact on local economic development. *Agricultural and Resource Economics*, 7(2), 104–125. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.02.06>
2. Hopkalo, L., Kompanets, K., & others. (2024). Foresight of the development of rural tourism in Ukraine in the post-war period. *Agricultural and Resource Economics*, 10(2), 1–26. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.02.01>
3. Soliku, O., Kyiire, B., Mahama, A., & Kubio, C. (2021). Tourism amid COVID-19 pandemic: Impacts and implications for building resilience in the eco-tourism sector in Ghana's Savannah region. *Heliyon*, 7(9), e07892. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07892>
4. Curtale, R., Batista e Silva, F., Proietti, P., & Barranco, R. (2023). Impact of COVID-19 on tourism demand in European regions: An analysis of the factors affecting loss in number of guest nights. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 4(2), 100112. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2023.100112>
5. Zhang, H., Qiu, R. T. R., Wen, L., Song, H., & Liu, C. (2023). Has COVID-19 changed tourist destination choice? *Annals of Tourism Research*, (103), 103680. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2023.103680>
6. Chansuk, C., Arreeras, T., Chiangboon, C., Phonmakham, K., Chotikool, N., Buddee, R., Pumjampa, S., Yanasoi, T., & Arreeras, S. (2022). Using factor analyses to understand the post-pandemic travel behavior in domestic tourism through a questionnaire survey. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, (16), 100691. <https://doi.org/10.1016/j.trip.2022.100691>
7. Lane, B., & Kastenholtz, E. (2022). Rural tourism and sustainability: A special issue, review and update for the opening years of the twenty-first century. *Sustainability*, 14(10), 6070. <https://doi.org/10.3390/su14106070>
8. Drăguleasa, I. A., Popescu, A. C., & others. (2023). Capitalization of tourist resources in the post-COVID-19 period: Developing the chorematic method for Oltenia tourist destination, Romania. *Sustainability*, 15(3), 2018. <https://doi.org/10.3390/su15032018>

9. Duro, J. A., Perez-Laborda, A., Turrión-Prats, J., & Fernández-Fernández, M. (2021). COVID-19 and tourism vulnerability. *Tourism Management Perspectives*, (38), 100819. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2021.100819>
10. Chin, C. H., Law, F. Y., Lo, M. C., & Ramayah, T. (2022). Empirical research on the competitiveness of rural tourism destinations: A practical plan for rural tourism industry post-COVID-19. *Consumer Behavior in Tourism and Hospitality*, 17(2), 211–231. <https://doi.org/10.1108/CBTH-07-2021-0169>
11. World Tourism Organization. (2020). *COVID-19 tourism recovery technical assistance package*. UNWTO. https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/COVID-19-Tourism-Recovery-TA-Package_8%20May-2020.pdf
12. Gajić, T., Petrović, M. D., Radovanović, M. M., & others. (2023). Pandemic boosts prospects for recovery of rural tourism in Serbia. *Land*, 12(3), 624. <https://doi.org/10.3390/land12030624>
13. Yan, H., Wei, H., & Wei, M. (2021). Exploring tourism recovery in the post-COVID-19 period: An evolutionary game theory approach. *Sustainability*, 13(16), 9162. <https://doi.org/10.3390/su13169162>
14. Visit Ukraine. (2025). *Ukraine's tourism industry in 2025: Tax revenues have already exceeded pre-war levels*. <https://visitukraine.today/blog/6437/ukraines-tourism-industry-in-2025-tax-revenues-have-already-exceeded-pre-war-levels>
15. UBN (Ukraine Business News). (2025). *Tourism's contribution to Ukraine's GDP is projected to grow to \$16.1B in 10 years*. <https://ubn.news/tourisms-contribution-to-ukraines-gdp-is-projected-to-grow-to-16-1b-in-10-years/>
16. UBN (Ukraine Business News). (2025). *This summer the number of tourists in Ukraine increased by 70%*. <https://ubn.news/this-summer-the-number-of-tourists-in-ukraine-increased-by-70/>
17. UN Tourism. (2024). *World Tourism Barometer*. UN Tourism. <https://www.unwto.org/un-tourism-world-tourism-barometer-data>
18. Kulyniak, I., Horbal, N., & others. (2025). Assessment of the state and development trends of the tourism sector in Ukraine. *Public and Humanitarian Law Review*, 5(1). <https://phelr.com.ua/en/journals/tom-5-1-2025/otsynyuvannya-stanu-i-tendentsiy-rozvitku-sferi-turizmu-v-ukrayini>
19. State Agency for Tourism Development of Ukraine. (2024). *Tourism statistics in Ukraine 2021–2024*. <https://www.tourism.gov.ua/statistics>
20. World Tourism Organization. (2024). *UN Tourism World Tourism Barometer*. <https://www.unwto.org/un-tourism-world-tourism-barometer-data>
21. Ribas Hotels Group. (2025). *Hotel market review in Ukraine 2025*. <https://ribashotelsgroup.ua/en/analytics/oglyad-gotelnogo-rynku-ukrayiny-2025/>
22. BestRental. (2025). *Travel and tourism statistics in Ukraine*. <https://bestrental.com.ua/en/statistika-puteshestvij-i-turizma-v-ukraine/>
23. VoxUkraine. (2024). *Tourism challenges in the Carpathians during the full-scale invasion*. <https://voxukraine.org/en/tourism-challenges-in-the-carpathians-during-the-full-scale-invasion>